

hvervsarbejdende, eller som var gift med en lønarbejder, og som ikke havde betalt hjælp til husholdningen. Forfatterens generelle påstand er den, at hvis det overhovedet kunne lade sig gøre, havde den gifte kvinde ikke erhvervsarbejde – og hvis hun havde, blev det lagt, så det kolliderede mindst muligt med husarbejde og børnepasning. Vi får gennemgået de fysiske rammer: lejlighedernes størrelse, udstyr, indretning, antal beboere og husmoderens arbejde: rengøring, vask, tøjreparation og -fremstilling, madlavning, børnepasning og -opdragelse, og forstår klart, at det at være husmoder dengang har krævet så meget, at man næsten ikke har fantasi til at forestille sig, at *de* kvinder også kunne have udearbejde.

Tesen om de hjemmegående husmødre underbygges i et afsnit om de dobbeltarbejdende kvinder, hvor Hanne Caspersen har forsøgt at sætte tal på. Der *kom* flere kvinder ud på arbejdsmarkedet i 1930'erne, men endnu i 1940 var antallet af husmødre større end antallet af erhvervsmæssigt beskæftigede kvinder.

I de sidste to hovedafsnit ses på den statslige befolknings-, kvinde og moderskabspolitik. 1930'erne var de store kommissioners tid, med for eksempel Befolknings- og Svangerskabskommissionen. Befolkningsskmissionen udsprang af bekymringen over den faldende fødselshyppighed og af et ønske om at finde årsagerne og derefter prøve at vende udviklingen, mens Svangerskabskommissionen var nedsat på grund af befolkningens og lægernes usikkerhed omkring retten til svangerskabsafbrydelse. Kommissionsarbejdet fik kun få konkrete resultater, som for eksempel lov om lån til boligbyggeri og huslejeunderstøttelse til mindrebemidlede børnerige familier eller lov om mødrehjælpsinstitutioner. Der, hvor det lykkedes bedst for staten at gribe ind, var tilsynet med

spædbørn: loven om sundhedsplejerskeinstitutionen fra 1937. I hvert fald faldt den ellers høje spædbarnsdødelighed i slutningen af 1930'erne.

Et andet statsligt initiativ fra 1930'erne var Statens Husholdningsråd fra 1935. Dets oprettelse falder sammen med tidens større krav til husmødrenes viden og kunnen inden for både husførelse og børnepasning. Hanne Caspersen konkluderer, at den statslige befolknings- og kvindepolitik valgte at prioritere kvindens reproduktive frem for hendes produktive funktion: Kvinderne måtte godt arbejde, men moderskabet kom først og var klart den vigtigste funktion.

Hanne Caspersen har skrevet en god, interessant og informativ bog, som ingen, der beskæftiger sig med kvindernes forhold i 1930'erne, kan komme udenom.

Tove Elklit

Hilda Rømer Christensen og Hanne Rikken Nielsen (red.): *Tidens kvinder. Om kvinder i mellemkrigstiden*. (Århus, 1985, i kommission hos Husets Forlag). 208 s., 125,- kr.

Antologien, der består af en indledning, otte artikler og en litteraturoversigt, er en udløber af et møde om kvinder i mellemkrigstidens Danmark, der blev afholdt på Aarhus Universitet i 1984. I den kortfattede indledning ridses tidens tendenser op, og det postuleres, at det væsentligste træk ved mellemkrigstiden var, at en række problemstillinger blev synlige og gav anledning til en række diskussioner, hvoraf mange stadig er aktuelle. Disse problemstillinger og diskussioner lagde kimen til den økonomisk og seksuelt selvstændige kvinde.

Mange af artiklerne er spændende og indholdsrige, men som så mange andre antologier udgør bogen ikke nogen helhed; man hører om moderskab, børne-

pasning, boligplanlægning, om husassistenter og ungpigekultur. Men hvor tit er det de samme kvinder, artiklerne omhandler?

Hanne Caspersen bekender sig i sin artikel til en subjektiv metode, byggede på erfaring og indlevelse, men uden forkastelse af kildekritik. Det kunne være spændende at høre, om de andre forfattere er enige, for ingen af dem tager stilling til den subjektive metode i deres artikler, hvor Inger Lise Jensen skriver om »Kampen om moderskabet«, Anette Borchorst om moderskab og børnepasning, Elisabeth Sonnichsen om kvinder og boligplanlægning, Kirsten Geertsen om forsørgerbegrebet, Lene Mørk Hansen om husassistenternes forhold, Hilda Rømer Christensen om ungpigekultur i provinsen og Inger Svane om kvindehistorie i gymnasiet.

Det bedste kommer – som så ofte – til sidst: en fyldig (ca. 70 sider) kommenteret bibliografi af Hanne Rimmen Nielsen, som vil være til stor hjælp for alle, der interesserer sig for kvinders vilkår i hjem og på arbejdsplads i mellemkrigstiden.

De, der ud fra indledningen kunne fristes til at tro, at det så var 30'erne, der skabte »den frigjorte kvinde« og »kvinden på arbejdsmarkedet«, vil dog andre steder i bogen få noget andet at vide og forstå, at det virkelig kun var kimen, der var lagt. Således konkluderer Inger Lise Jensen, at det snarere end den frigjorte kvinde var »den fornuftige mor«, der gik ud af 30'erne; og Anette Borchorst er på samme linje, bl.a. fordi krisen i 30'erne gjorde det sværere at acceptere, at gifte kvinder »tog arbejdet fra mændene«, og fordi store dele af befolkningen faktisk mente, at kvinderne skulle passe deres egne børn, og at de også var de bedste til det!

Tove Elklit

Peder Hove: *På vingerne for Danmark*. (Hernov, 1985). 120 s. ill., 98,- kr.

Under titlen »På vingerne for Danmark« har Peder Hove samlet en buket af dels vestallierede flytogter over Danmark 1940-45 dels af enkelte danskes frivillige indsats i Royal Air Force i samme tidsrum.

Under den sidste kategori hører beretninger om Jørgen Thalbitzers, Kjeld Rønhofs og Kaj Birksteds meriter i det berømte Spitfire jagerfly. Birksted opnåede, som det vil være nogle bekendt, en rang af oberst og blev højt dekoreret for et usædvanligt højt antal togter og nedskydningen af 8 tyske fly.

Medens danskes indsats i Royal Air Force trods alt som historisk emne må karakteriseres som begrænset er der langt større dybde i den vestallierede luftaktivitet over Danmark – et emne som dog har været udpræget forsømt i faghistoriske kredse. Ganske besynderligt al den stund, at i det omfang den rent militære krig blev ført ind over Danmark, var det de vestallierede flystyrker, som gjorde det. Peder Hove er klar over emnets omfangsrighed og beder derfor om, at hans skildringer betragtes som »historiske glimt og ikke som egentlig historieskrivning«. Netop *glimtvis* berettes om forskellige typer operationer over Danmark: Om minelægninger (de danske farvande hørte til de mest intensivt minerede overhovedet, og minelægningen var i retrospektiv det britiske bombekommandos mest succesfulde indsats), om natlige overflyvninger til og fra mål i Tyskland og tyske modforanstaltninger i og over Danmark for at stoppe disse aktiviteter. Der berettes endvidere om jagertogter over Danmark, de såkaldte »Intruder« patruljer, og kendte enkeltangreb, som f.eks. angrebene på Kollegierne ved Århus Universitet og Shellhuset i København fremdrages.